

СПРАВА «СИТНИК ПРОТИ УКРАЇНИ»

(CASE OF SYTNYK v. UKRAINE)

(Заява № 16497/20)

Стислий виклад рішення від 24 квітня 2025 року

У різні періоди, що передували подіям цієї справи, Національне антикорупційне бюро України (далі – НАБУ), керівником якого був заявник, проводило перевірки та порушувало кримінальні провадження про корупційні діяння високопосадовців держави, зокрема, пов'язаних з родинами Міністра внутрішніх справ України і Генерального прокурора України. У квітні 2019 року Н., який проходив свідком в іншому кримінальному провадженні, був допитаний Генеральною прокуратурою України (далі – ГПУ) щодо питання організації відпочинку для родини заявника. За твердженнями Н., заявник п'ять разів у період з 2017 до 2019 роки відпочивав, і щоразу Н. платив близько 100 000 українських гривень (далі – грн) з власної кишені на покриття усіх витрат. Протокол допиту свідка був переданий медіа «джерелом у правоохоронних органах» і був широко висвітлений медіа, які переважно наголошували на сумах, як стверджується, витрачених Н. на «розкішний» відпочинок заявника. У травні 2019 року ГПУ передала пов'язані з допитом Н. матеріали до Національної поліції України, зазначивши, що обставини справи могли свідчити про вчинення адміністративного правопорушення стосовно порушення встановлених законом обмежень щодо одержання подарунків окремими категоріями державних службовців. Того ж дня Генеральний прокурор України зробив заяву медіа, що заявник «за свій відпочинок, а також за відпочинок ще однієї сім'ї своїх друзів, забув оплатити достатньо великі суми». В ході проведеного розслідування Н. зазначив, що не пам'ятав точних сум та не згадував про інші витрати, окрім витрат на проживання. Справу було направлено до Сарненського районного суду (далі – Сарненський суд) для розгляду суддею одноособово. Вона була розподілена для розгляду на суддю Р. Заявник клопотав про відвід судді Р. у справі, стверджуючи про наявність підстав сумніватися в його безсторонності. Заявник стверджував, що суддя Р. був залучений як свідок у кримінальному провадженні щодо колишнього прокурора, якого підозрювали в отриманні хабара, з метою поділитися ним із суддею Р. Заявник доводив, що, оскільки прокуратура могла в будь-який момент змінити процесуальний статус судді у цій справі зі свідка на підозрюваного, її можна було вважати такою, що мала вплив на нього у справі заявника. Суддя Р. відмовив у задоволенні клопотання про відвід як необґрунтованого без будь-якого подальшого пояснення. У своїх поясненнях, поданих до Сарненського суду, заявник стверджував, що Н. надав неправдиві показання працівникам прокуратури та поліції, оскільки знаходився під тиском. Зокрема, заявник зазначив, що Н. звернувся до органів державної влади з клопотанням про вилучення з офіційного реєстру відомостей про його судимість за злочин і, що це клопотання, зробило Н. вразливим до тиску з боку працівників

прокуратури. Заявник наголосив, що, окрім тверджень Н., ніщо не свідчило, не кажучи вже про які-небудь докази, що він очікував або приймав будь-які подарунки або будь-які матеріальні чи нематеріальні блага, які прирівнювалися до подарунків. Заявник стверджував, що провадження у справі про адміністративне правопорушення щодо нього, яке супроводжувалося постійним поширенням неправдивої та перекрученої інформації з цього питання в медіа, було нічим іншим, як спробою його дискредитації з метою помститися за проведення розслідувань НАБУ щодо Генерального прокурора України та Міністра внутрішніх справ України. Друзі заявника, які разом зі своїми родинами були на відпочинку із заявником, також подали пояснення до Сарненського суду, в яких стверджували, що за домовленістю, після відпочинку вони повернули заявнику свої частки витрат, і заявник зрештою повернув Н. повну вартість проживання. Сарненський суд визнав заявника винним за усіма пунктами обвинувачення, не взявши до уваги покази свідків зі сторони заявника на тій підставі, що вони були друзями заявника і не були очевидцями остаточного розрахунку між заявником та Н. Заявник подав апеляційну скаргу, стверджуючи про існування підстав сумніватися в безсторонності судді Р. У зв'язку з цим заявник скаржився, що аргументи, викладені ним у клопотанні про відвід цього судді, ніколи не були належним чином розглянуті. Заявник також скаржився, що суд першої інстанції не пояснив, чому він вирішив надати більше значення нечітким та суперечливим твердженням Н., які не підтримувалися жодними доказами, а не його власній версії подій, яку підтвердили свідки. Заявник також доводив, що підхід суду до розрахунку «вартості подарунка» був свавільним. Він зауважив, зокрема, що ніколи не заперечувалося, що проживав в орендованому будинку для відпочинку з друзями. Тому він вважав незрозумілим, чому Сарненський суд припустив, що він одноосібно мав все оплачувати. Насамкінець він стверджував, що прокуратура мала достатньо можливостей чинити тиск на ключового свідка Н. Заявник повторив свою точку зору, що відповідне провадження було спрямоване на його дискредитацію з метою помсти у зв'язку з розслідуваннями, які проводило НАБУ. Рівненський апеляційний суд залишив постанову Сарненського суду без змін, підтримав його обґрунтування та не прокоментував сумніви заявника щодо безсторонності судді Р. Невдовзі після цього на загальнодоступному онлайн-ресурсі Єдиному державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення (далі – реєстр корупціонерів), було опубліковано таку інформацію щодо заявника: його прізвище, ім'я та по батькові; місце роботи та посада на момент вчинення правопорушення; короткий опис складу правопорушення та вид покарання. Результати провадження у справі про адміністративне правопорушення щодо заявника та подальше включення його імені до реєстру корупціонерів отримали широке висвітлення в медіа в Україні. Особи, яких стосувалися розслідування НАБУ, часто публічно ставили під сумнів легітимність цих розслідувань та їхніх висновків, посиляючись на той факт, що Директор НАБУ сам був внесений до реєстру корупціонерів. Після

завершення провадження у справі про адміністративне правопорушення щодо заявника Міністр внутрішніх справ України опублікував у соціальній мережі «Твіттер» таке повідомлення: «Начальник НАБУ, корупціонер з реєстру – шукає привід виправдати своє неоплачене пияцтво, звинувачуючи кого завгодно, крім себе. За своє життя я звик прощати дурнів. Так легше не занурюватися в їхній бруд...» У Верховній Раді України було здійснено безуспішні спроби ініціювати внесення змін до законодавства з метою включення постанов про визнання винним у провадженнях у справах про адміністративне правопорушення до переліку можливих підстав для звільнення Директора НАБУ. До Європейського суду з прав людини (далі – Європейський суд) заявник скаржився за пунктом 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод (далі – Конвенція) що провадження у справі про адміністративне правопорушення щодо нього було несправедливим, а суд першої інстанції не був безстороннім; за статтею 8 Конвенції, що його несправедливо назвали «корупціонером», що становило порушення його права на повагу до приватного життя; за статтею 18 у поєднанні зі статтями 6 і 8 Конвенції, що провадження у справі про адміністративне правопорушення щодо нього та подальше включення його імені до реєстру корупціонерів мали на меті досягнення прихованої цілі. Розглянувши скарги заявника, Європейський Суд зазначив, що заявник був визнаний винним в одержанні подарунка від Н., на підставі тверджень останнього, хоча ці твердження були неточними та непослідовними. Суперечності у власних твердженнях Н., висловлених в різний час, стали серйозними підставами, щоб поставити під сумнів довіру до цього свідка та доказову цінність його показань, однак ні суд першої інстанції, ні апеляційний суд не провели оцінки аргументів заявника щодо якості цих доказів, а також не взяли до уваги показання свідків сторони захисту. Заявник посилався на певні обставини, які передбачали, що на Н. міг чинитися надмірний тиск, і тому достовірність його показань могла бути поставлена під сумнів, однак Сарненський суд та апеляційний суд також не прокоментували цього питання. Також, для Європейського суду залишилось не зрозумілим, яким чином Сарненський суд дійшов висновку щодо розрахунку вартості стверджуваного подарунка, що також був важливим для результату провадження. З огляду на наведені міркування Суд постановив, що підхід національних судів, який полягав у визнанні тверджень Н. вирішальним доказом для визнання заявника винним, без розгляду будь-якого із серйозних аргументів останнього, що ставили під сумнів їхню достовірність, був явно необґрунтованим, а відхиливши без будь-якої оцінки ключові аргументи сторони захисту та проігнорувавши показання свідків сторони захисту, національні суди розподілили тягар доведення свавільно та позбавили заявника будь-якої практичної можливості ефективно оскаржити висунуті щодо нього обвинувачення. Європейський Суд зазначив, що у цій справі сумніви заявника щодо безсторонності судді Р. ґрунтувались на тому, що суддя, який розглядав справу заявника одноособово, також був залучений як свідок до кримінального провадження і посилаючись на

реальну можливість працівників прокуратури змінити процесуальний статус судді Р. зі свідка на підозрюваного в будь-який момент, заявник стверджував, що суддя не міг вважатися об'єктивно безстороннім і клопотав про його відвід на цих підставах. Європейський суд вказав, що побоювання заявника щодо можливої залежності судді Р. від протилежної сторони у відповідному провадженні, а тому відсутності об'єктивної безсторонності цього судді мали бути належним чином розглянуті та розвіяні. Однак саме суддя Р. відмовив у задоволенні клопотання заявника про відвід у зв'язку з небезсторонністю судді без будь-якого обґрунтування. Апеляційний суд взагалі проігнорував відповідний аргумент заявника, навіть не згадавши його у своїй постанові. Тобто, відповідний недолік не був виправлений апеляційною інстанцією. Зважаючи на зазначене, Європейський суд дійшов висновку про несправедливий судовий розгляд справи заявника небезстороннім судом та констатував порушення пункту 1 статті 6 Конвенції. Розглянувши скарги заявника за статтею 8 Конвенції Європейський суд зазначив, що у цій справі внесення імені заявника до реєстру корупціонерів ґрунтувалося на статті 59 Закону України «Про запобігання корупції», отже, була здійснена «згідно із законом» та переслідувало законну мету. Водночас Європейський суд зауважив, що згідно з чинним законодавством України після внесення імені особи до реєстру корупціонерів воно залишається там на невизначений термін, окрім випадків вузько розтлумачених винятків. Хоча стаття 39 Кодексу України про адміністративні правопорушення передбачає, що особи, піддані адміністративному стягненню, вважаються такими, які не були піддані стягненню за умови, якщо вони не вчинили адміністративне правопорушення протягом року з дня закінчення виконання стягнення, залишається незрозумілим, як це положення може бути реалізовано, якщо інформація про особу продовжує перебувати у реєстрі корупціонерів навіть після цього, і немає можливості для її вилучення. У справі заявника минуло понад п'ять років з дати постановлення остаточної постанови суду, якою його було визнано винним у вчиненні адміністративного правопорушення. Протягом більшої частини цього часу його повне ім'я залишалося опублікованим у реєстрі корупціонерів, що позбавляло заявника будь-яких засобів захисту від посягань на його моральну та професійну доброчесність. Крім того, якщо чинні норми не будуть змінені, така ситуація триватиме безкінечно. Європейський суд дійшов висновку, що за таких обставин і незалежно від будь-яких інших висунутих заявником аргументів, вимога пропорційності дотримана не була, а втручання у право заявника на повагу до його приватного життя не ґрунтувалося на відповідних та достатніх підставах і не було пропорційним досягненню заявленої законної мети та констатував порушення статті 8 Конвенції. Щодо скарг заявника за статтею 18 у поєднанні зі статтями 6 і 8 Конвенції, Європейський суд вказав, що всі враховані разом обставини свідчать, що, окрім заявленої мети перевірки тверджень про корупцію, працівники прокуратури могли також спрямовувати свої зусилля особисто на заявника та його дискредитацію. Крім того, вбачається, що саме ця прихована мета

була тією, якою насправді керувалися органи державної влади. У зв'язку з цим Європейський суд послався на: існування певного ступеня протистояння між НАБУ та ГПУ; вразливість Н. до тиску з боку працівників прокуратури; незрозумілі обставини, за яких він надав свої первинні показання щодо заявника, які були розтлумачені як такі, що викривали останнього; разючу різницю між первинно заявленою сумою щодо відпусток заявника, яка потрапила в медіа, та наведеною Н. сумою згодом (а саме 16 000 євро проти 250 євро); саме існування витoku інформації; публічну заяву Генерального прокурора України; та те, що розслідування згодом було доручено Національній поліції, яка перебувала під керівництвом Міністра внутрішніх справ України, вороже ставлення якого до заявника було загальновідомим. Стосовно судового провадження у справі заявника, то Європейський суд вже встановив, що воно було підірване серйозними недоліками, зокрема, що заявник мав обґрунтовані побоювання щодо відсутності об'єктивної безсторонності з боку судді суду першої інстанції, і ці побоювання ніколи не розглядалися. Крім того, Європейський Суд встановив, що національні суди розподілили тягар доведення свавільно та не розглянули вирішальні аргументи заявника, внаслідок чого позбавили його будь-якої практичної можливості ефективно оскаржити висунуті проти нього обвинувачення. Отже, спосіб здійснення цього провадження не лише не розвіяв уже наявні на той момент серйозні підозри щодо переважаючих прихованих мотивів, що стояли за притягненням заявника до відповідальності, а радше посилив їх. З огляду на наведене Європейський суд вказав, що вважає достатньо встановленим, що увага органів державної влади у цій справі була насамперед спрямована не на запобігання корупції на державній службі, а радше на особистий напад на моральну та професійну доброчесність заявника та констатував порушення статті 18 Конвенції у поєднанні зі статтями 6 і 8 Конвенції.

ЗА ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. Оголошує заяву прийнятною;
2. Постановляє, що було порушено пункт 1 статті 6 Конвенції;
3. Постановляє, що було порушено статтю 8 Конвенції;
4. Постановляє, що було порушено статтю 18 Конвенції у поєднанні зі статтями 6 і 8 Конвенції;
5. Постановляє, що встановлення порушення саме собою становить достатню справедливую сатисфакцію будь-якої завданої заявнику моральної шкоди.